«КАЗАРХЕОЛОГИЯ»
жауапкершілігі шектеулі серіктестік
товарищество с ограниченной
ответственностью

«А.С. Меновщиковтың шарап сақтайтын жертөлесі бар үйі, XX ғасырдың басы» жергілікті маңызы бар тарих және мәдениет ескерткіші бойынша ТАРИХИ-МӘДЕНИ САРАПТАМА ҚОРЫТЫНДЫСЫ

ЗАКЛЮЧЕНИЕ ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ по памятнику истории и культуры местного значения «Дом с винным погребом А.С. Меновщикова, начало XX века»

АЛМАТЫ – 2025

1) Заңды тұлғаның атауы және ілеспе ақпарат: Тарихи-мәдени сараптаманың қорытындысын «Казархеология» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі *(бұдан әрі – «Казархеология» ЖШС)* әзірледі. БСН-050740008574. Электрондық пошта: kazarcheology@mail.ru.

Тарихи-мәдени сараптаманың қорытындысы Қазақстан Республикасының «Тарихи-мәдени мұра объектілерін қорғау және пайдалану туралы» Заңының 36-бабы 1-тармағының 3)-тармақшасына сәйкес «ШҚО мәдениет басқармасы» Шығыс Қазақстан облыстық тарихи-мәдени мұраны қорғау мекемесі» КММ және ЖШС «Казархеология» арасындағы 2025 жылғы 24 сәуірдегі № 19 шарт негізінде әзірленді.

Қазақстан Республикасының «Тарихи-мәдени мұра объектілерін қорғау және пайдалану туралы» Заңының 36-бабының 2-тармағына сәйкес тарихи-мәдени сараптаманы тарихи-мәдени мұра объектілерін қорғау және пайдалану саласындағы қызметті жүзеге асыратын, тарих және мәдениет ескерткіштерінде ғылыми-реставрациялау жұмыстарын және (немесе) археологиялық жұмыстар жүзеге асыру жөніндегі қызметке ***лицензиясы*** бар, сондай-ақ Қазақстан Республикасының ғылым туралы заңнамасына сәйкес ғылыми және (немесе) ғылыми-техникалық қызмет субъектісінің ***аккредитациясына*** ие жеке және заңды тұлғалар жүргізеді,.

«Казархеология» ЖШС-і:

- Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігі 2023 жылы 5 мамырдағы № 22020165 берген тарих және мәдениет ескерткіштерінде және (немесе) археологиялық жұмыстарда ғылыми-реставрациялау жұмыстарын жүзеге асыру жөніндегі қызметке лицензиясы;
- Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитетінің ғылыми және ғылыми-техникалық қызмет субъектісін аккредиттеу туралы 2020 жылғы 28 сәуірдегі № 006098 куәлігіне ие.

2) Тарихи-мәдени сараптама объектісінің атауы: ШҚО, Өскемен қаласының Чехов көшесі, 35 мекенжайында орналасқан «А.С. Меновщиковтың шарап сақтайтын жертөлесі бар үйі, XX ғасырдың басы» ескерткіші.

Шығыс Қазақстан облысының жергілікті маңызы бар тарих және мәдениет ескерткіштерінің мемлекеттік тізімінің 244-тармағына сәйкес «А.С. Меновщиковтың шарап сақтайтын жертөлесі бар үйі, XX ғасырдың басы соңы» жергілікті маңызы бар тарих және мәдениет ескерткіші мәртебесіне ие.

3) Тарихи-мәдени сараптаманың мәні мен мақсаттары: 2025 жылғы мамыр айындағы жағдай бойынша «А.С. Меновщиковтың шарап

сақтайтын жертөлесі бар үйі, XX ғасырдың басы соңы» ескерткішінің тарихи-мәдени маңыздылығын айқындау.

Сараптаманың мақсаты объектінің өзекті жай-күйін белгілеу және оның тарих және мәдениет ескерткіші мәртебесіне сәйкестігі болып табылады.

4) Тарихи-мәдени сараптама объектісіне қатысты зерделенген ғылыми және басқа да құжаттар мен материалдардың тізбесі (библиография):

1. Қазақстан Республикасының 2019 жылғы 26 желтоқсандағы «Тарихи-мәдени мұра объектілерін қорғау және пайдалану туралы» Заңы.

2. Шығыс Қазақстан облысы әкімдігінің 2023 жылғы 6 желтоқсандағы № 257 «Шығыс Қазақстан облысының жергілікті маңызы бар тарих және мәдениет ескерткіштерінің мемлекеттік тізімін бекіту туралы» қаулысы *(мемтіркеу. № 8927-16)*.

3. «Тарихи-мәдени сараптама жүргізу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрінің 2020 жылғы 21 сәуірдегі № 99 бұйрығы.

4. Шығыс Қазақстан облысының сәулет және монументалды ескерткіштерінің жинағы.- Өскемен: мәдениет пен өнерді қолдаудың мемлекеттік қоры.- 2005.- карталар, ил.-30 бет.

5) Тарихи-мәдени сараптама объектісінің әр ракурстан фотосуреттері (оңтүстік-солтүстік-батыс-шығыс), сонымен қатар тарихи-мәдени сараптама объектісінің тарихи элементтері мен бөлшектерінің ерекшеліктерін көрсететін фотосуреттер:

Қосымшаларды *қарау*.

6) Тарихи-мәдени сараптама объектісіне қатысты ғылыми және өзге құжаттар мен материалдарды зерделеу негізінде тарихи-мәдени сараптама объектісінің тарихи-мәдени маңыздылығы мен оның сақталу деңгейі немесе олардың жоқтығы толық баяндалған еркін нұсқадағы тарихи-мәдени сараптама қорытындысының мәтіні

«А.С. Меновщиков шарап жертөлесі бар үйі, XX ғасырдың басы» тарих және мәдениет ескерткіші. Ертіс өзенінің сол жағалауында, Өскемен қаласының тарихи бөлігінде орналасқан.

Объект - көше қиылысында орналасқан кірпіштен жасалған екі қабатты ғимарат. Сұр түсті металлды плиткамен жабылған төрт қабатты шатырлы ғимарат. Жоспарда ол солтүстік-шығыстан оңтүстік-батысқа бағытталған тікбұрышты пішінге ие. Екі этажды үйді кең бедерлі белдеу бөледі және бүгінгі күнге ол аса ерекшеленбейді. Терезелері үлкен, тікбұрышты, карнизі бар, олар бүгінгі күнге пластикке ауыстырылған.

Бірінші және екінші қабаттардың терезелерінің бір бөлігі кірпіштермен жабылып тасталған.

Қазіргі уақытта ғимарат айтарлықтай өзгеріске ұшыраған, бұл ескерткіштің бастапқы тарихи келбетін бұзған. Жөндеу жұмыстарының нәтижесінде ескерткіштің қаптамасы мен төбесі бірнеше рет өзгерген, терезе блоктары мен бедерлі әшекейлер жоғалған. Екі жағынан ескерткішке қосымша кеңейту мақсатында жапсырмалар салынған. Ғимарат қаланың дамыған орталығында орналасқан.

Сәулеттік-көркемдік мәнерлілігі

Тарихи ғимараттардың стилистикалық ерекшеліктерін сақтау бірнеше себептерге байланысты маңызды. Біріншіден, бұл мәдени және тарихи мұраны сақтауға, сәулет дәстүрлерінің сабақтастығын қамтамасыз етуге және ғимарат салынған дәуірді түсінуге мүмкіндік береді. Екіншіден, мұндай ғимараттар қаланың немесе аймақтың сәулеттік келбетінің бөлігі болып табылады, оның бірегейлігі мен туристер мен тұрғындар үшін тартымдылығына әсер етеді. Үшіншіден, түпнұсқа элементтерді сақтау болашақ ұрпақ үшін ғимараттың шынайылығы мен құндылығын сақтауға көмектеседі. Маңыздысы, бұл идентификациялық артефкттер.

Бірақ бұл жағдайда, баяндалғанның негізінде ескерткіш өкінішке орай шынайы архитектуралық стилі мен шынайы элементтерін жоғалтқан, ескерткіш өзінің негізгі сипаттамаларынан айрылған. Ескерткіште жөндеулер жүргізілген (2004 ж.) және бұл ретте түпнұсқалық материалдарды заманауи материалдармен ауыстыру (мысалы, пластикалық терезелер, есіктер) жүзеге асырылған. Сондай-ақ, ғимаратқа қосымша бөлмелер салынған: оңтүстік-шығыс жағында «Купкчкский» дүкенінің жеке металл кіреберіс блогы, солтүстік – батыс жағында бір қабатты кірпіштен жасалған қосымша тұрғызылған. Ғимараттың қабырғалары сыланған, сары түске боялған, іргетасы қызыл. Осы әрекеттер нәтижесінде ескерткіштің бастапқы көрінісін өзгертуге алып келген.

Техникалық жағдайы және сақталу дәрежесі

Ғимаратта жергілікті маңызы бар тарихи және мәдени ескерткіштердің мемлекеттік тізіміне енгізілген элементтер жоғалды. Ғимараттың жеке меншікте болуы оның бастапқы келбетін қалпына келтіру жұмыстарын жүргізуді қиындатады, біріншіден, меншік иесінің материалдық мүмкіндіктері болмауы мүмкін, сондай-ақ оның ғимаратты дамытудың жеке жоспарына қайшылық тудыратыны анық және осы орайда жеке меншік иесі мүдделілік танытады деп айту қиын.

Жергілікті атқарушы органның материалдық мүмкіндіктері қарастырсақ, бюджеттен оны жаңғыртуға мұндай көлемді соманы көздей алмайтыны белгілі.

Сонымен қатар, 2015 жылы жасалған ескерткіштің есеп карточкасы мен паспортында оның өзгеру барысы және жоғалған

элементтерінің сипаттамасы қадағаланбаған. Бұл оның бастапқы тарихи келбетін қалпына келтіру жұмысын қиындатады. Халықаралық хартияға сәйкес, гипотетикалық жаңғыртуды оның түпнұсқалығын қалпына келтіру деп санауға болмайды.

Құқықтық мәртебесі

«А.С. Меновщиковтың шарап жертөлесі бар үйі, XX ғасырдың басы» қала орталығы болып табылатын Чехов көшесінде басқа ғимараттармен тығыз қоршалған. Ескерткіштің қорғау аймақтары белгіленбеген. Ғимаратты бірнеше жеке ұйымдар иеленген немесе жалға алған.

Қорытынды және ұсыныстар

Жүргізілген тарихи-мәдени сараптаманың нәтижесінде «А.С. Меновщиков шарап жертөлесі бар үйі, XX ғасырдың басы» объектісі бастапқы элементтерін, өзінің негізгі тарихи-мәдени сипаттамаларын жоғалтқаны анықталды.

Осылайша, объект өзінің тарихи, сәулеттік және мәдени құндылығын жоғалтты және тарих және мәдениет ескерткіштеріне қойылатын талаптарға жауап бермейді, осыған байланысты оны мемлекеттік ескерткіштер тізімінен шығару мәселесін қарастыру ұсынылады.

1) Наименование юридического лица и сопутствующая информация:

Заключение историко-культурной экспертизы разработано товариществом с ограниченной ответственностью «Казархеология» *(далее – ТОО «Казархеология»)*. БИН – 050740008574. Электронная почта: kazarcheology@mail.ru.

Заключение историко-культурной экспертизы разработано в соответствии с подпунктом 3 пункта 1 статьи 36 Закона Республики Казахстан «Об охране и использовании объектов историко-культурного наследия» на основании договора от 24 апреля 2025 года № 19 между КГУ «Восточно-Казахстанское областное учреждение по охране историко-культурного-наследия» Управления культуры ВКО и ТОО «Казархеология».

В соответствии с пунктом 2 статьи 36 Закона Республики Казахстан «Об охране и использовании объектов историко-культурного наследия», историко-культурную экспертизу проводят физические и юридические лица, осуществляющие деятельность в сфере охраны и использования объектов историко-культурного наследия, имеющие ***лицензию*** на деятельность по осуществлению научно-реставрационных работ на памятниках истории и культуры и (или) археологических работ, а также ***аккредитацию*** субъекта научной и

(или) научно-технической деятельности в соответствии с законодательством Республики Казахстан о науке.

ТОО «Казархеология» имеет:

- лицензию на деятельность по осуществлению научно-реставрационных работ на памятниках истории и культуры и (или) археологических работ, выданную Министерством культуры и информации Республики Казахстан № 22020165 от 5 мая 2023 года;

- свидетельство об аккредитации субъекта научной и научно-технической деятельности от Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан под № 006098 от 28 апреля 2020 года.

2) Наименование объекта историко-культурной экспертизы: здание «Дом с винным погребом А.С. Меновщикова, начало XX века», находящегося по адресу: ВКО, город Усть-Каменогорск, улица А. Чехова, 35.

В соответствии с пунктом 244 Государственного списка памятников истории и культуры местного значения Восточно-Казахстанской области «Дом с винным погребом А.С. Меновщикова, начало XX века» имеет статус памятника истории и культуры местного значения.

3) Предмет и цели историко-культурной экспертизы: определение историко-культурной значимости «Дом с винным погребом А.С. Меновщикова, начало XX века» по состоянию на май месяц 2025 года.

Целью экспертизы является установление актуального состояния объекта и соответствие его статусу памятника истории и культуры.

4) перечень изученных научных и других документов и материалов (библиография), касающихся объекта историко-культурной экспертизы:

1. Закон Республики Казахстан «Об охране и использовании объектов историко-культурного наследия» от 26 декабря 2019 года.

2. Постановление Восточно-Казахстанского областного акимата от 6 декабря 2023 года № 257 *(госрег. № 8927-16)* «Об утверждении Государственного списка памятников истории и культуры местного значения Восточно-Казахстанской области».

3. Приказ Министра культуры и спорта Республики Казахстан от 21 апреля 2020 года № 99 «Об утверждении Правил проведения историко-культурной экспертизы».

4. Свод архитектурных и монументальных памятников Восточно-Казахстанской области.- Усть-Каменогорск: Государственный фонд поддержки культуры и искусства.- 2005.- карты, ил.-стр. 30.

5) Фотографии объекта историко-культурной экспертизы с разных ракурсов (юг-север-запад-восток), а также фотографии фиксирующие особенности исторических элементов и деталей объекта историко-культурной экспертизы:

Смотреть в приложении.

6) текст заключения историко-культурной экспертизы в произвольной форме, подготовленный на основе изучения научных и других документов и материалов, касающихся объекта историко-культурной экспертизы с подробным изложением историко-культурной значимости объекта историко-культурной экспертизы и степени его сохранности либо об их отсутствии

Памятник истории и культуры «Дом с винным погребом А.С. Меновщикова, начало XX века» расположен на левобережье реки Иртыш, в исторической части города Усть-Каменогорска. Объект представляет собой кирпичное двухэтажное здание, расположенное на перекрестке улиц. Здание с четырехскатной крышей, покрытой металлочерепицей серого цвета. В плане имеет прямоугольную форму, ориентированную с северо-востока на юго-запад. Этажи разделяет широкий рельефный пояс и к сегодняшнему дню он мало выраженный. Оконные проемы достаточно большие, прямоугольные, с карнизами и они заменены на пластиковые. Часть окон первого и второго этажей заложены.

В современное время здание в целом подверглось значительным изменениям, что нарушило первоначальный исторический облик памятника. В результате ремонтных работ неоднократно менялись облицовка и крыша памятника, утрачены оконные блоки и рельефные украшения. С двух сторон к памятнику пристроены дополнительные пристройки. Здание находится в развитой в градостроительной среде.

Архитектурно-художественная выразительность

Сохранение стилистических особенностей исторических зданий важно по нескольким причинам. Во-первых, это позволяет сохранить культурное и историческое наследие, обеспечить преемственность архитектурных традиций и понять эпоху, в которой здание было построено. Во-вторых, такие здания являются частью архитектурного облика города или региона, оказывая влияние на его уникальность и привлекательность для туристов и жителей. В-третьих, поддержание оригинальных элементов помогает сохранять аутентичность и ценность здания для будущих поколений. Наконец, это способствует развитию культурного самосознания и уважения к историческому наследию.

Но в данном случае, с учетом изложенного памятник к сожалению утратил подлинный архитектурный стиль и аутентичные элементы, выполнена реконструкция, которая уничтожила основные характеристики памятника (2004 году), замена оригинальных материалов на современные (например, пластиковые окна, двери). Также к зданию пристроены пристройки: с юго-восточной стороны отдельный металлический входной блок магазина «Купеческий», с северо-западной стороны – одноэтажная кирпичная пристройка. Стены здания оштукатурены, покрашены в желтый цвет, фундамент в красный. Данные действия также сыграли ключевую роль в изменении первоначального облика памятника.

Техническое состояние и степень сохранности

Утеряны те элементы, по которым здание было включено в Государственный список памятников истории и культуры местного значения. То, что здание находится в частной собственности, усложняет проведение работ по воссозданию его первоначального облика, во первых, в силу материальных возможностей собственника, а также за имением личных планов по его развитию собственник может проявить незаинтересованность.

Анализ материальных возможностей местного исполнительного органа показывает, что бюджет не может предусмотреть столь объемную сумму на его воссоздание. Кроме того, в учетной карточке и паспорте памятника, составленных в 2015 году не отслеживается ход его изменений и описание его утраченных элементов. Это усложняет работу по воссозданию его первоначального исторического облика. Согласно международной хартии, гипотетическое воссоздание не может считаться восстановлением его подлинности.

Юридический статус

«Дом с винным погребом А.С. Меновщикова, начало XX века» расположен в центре города по улице Чехова в тесном окружении других зданий. Охранные зоны памятника не утверждены. Здание занято несколькими частными организациями.

Заключение и рекомендации

В результате проведённой историко-культурной экспертизы установлено, что объект «Дом с винным погребом А.С. Меновщикова, начало XX века» утратил свои основные историко-культурные характеристики вследствие существенной перестройки (реконструкции) и замены оригинальных элементов.

Таким образом, объект утратил свою историческую, архитектурную и культурную ценность и не отвечает требованиям, предъявляемым к памятникам истории и культуры, в связи с чем предлагается

рассмотреть вопрос исключения его из Государственного списка памятников.

Ескерткіштің бүгінгі болмысының фотосуреттері
Фотофиксации сегодняшнего состояния памятника

ЕЧЕСКИЙ

Ескерткішке көршілес ғимараттар Здания, расположенные рядом с памятником

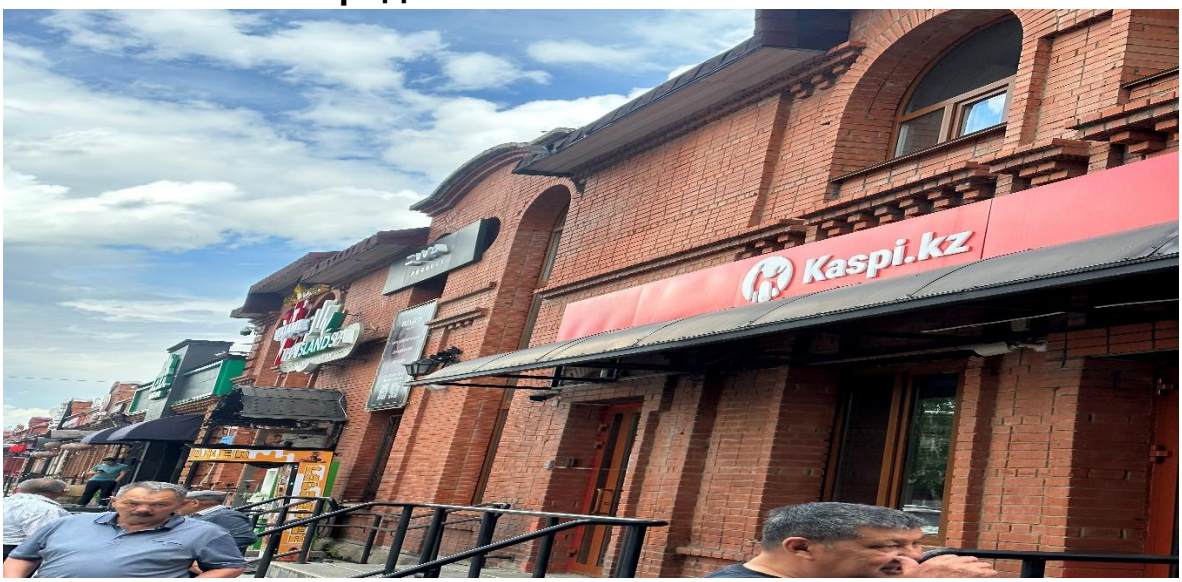

Директор
ТОО «Казархеология» **Ж. Смаилов**